

Mooi afgezet

Ruim vier eeuwen verscheen een boek dat als de eerste bollencatalogus wordt beschouwd. De komende maanden is een fraai ingekleurd exemplaar te zien in Museum de Zwarte Tulp in Lisse. De samensteller heeft het boek waarschijnlijk nooit gezien.

Tekst: Arie Dwarswaard

Illustratie: Museum de Zwarte Tulp, Lisse

Kruidenboeken waren er al genoeg aan het begin van de 17e eeuw. Clusius, Lobelius en Dodonaeus, ze schreven tussen 1560 en 1600 vuistdikke boeken vol met hun kennis over alle planten die toentertijd bekend waren. Wie een beeld wil hebben van de plantenwereld van die tijd, heeft aan die boeken een prima bron. En dan verschijnt in 1612 een heel ander boek: het Florilegium van Emmanual Sweerts. Wat maakt dit boek zo anders? Met name het vrijwel ontbreken van tekst. Het is vooral een boek met afbeeldingen van planten, voor een belangrijk deel gerangschikt op gewas. Het boek wordt vaak beschouwd als de eerste bollencatalogus. Dat is maar ten dele waar. Het eerste deel van het boek bestaat uit een bonte verzameling bollen en knollen, maar in deel twee komen tal van andere siergewassen en eetbare planten aan de orde. Van alle vermelde gewassen is achterin een overzicht opgenomen van hun namen in vier talen. Het boek verscheen eind 1612. In diezelfde periode overlijdt Sweerts. De kans dat hij het boek, waaraan hij vermoedelijk enkele jaren heeft gewerkt, zelf nog in handen heeft gehad, is niet heel groot. Populair werd het boek wel, want na de eerste twee edities, die in 1612 en 1614 in Frankfurt werden gedrukt, verschenen er nog heruitgaven in Amsterdam in 1620, 1631, 1641, 1647 en 1655. Zo veel herdrukken maakten plantenboeken van deze omvang in die tijd niet mee. Sinds 18 april is in Museum de Zwarte Tulp in Lisse een exemplaar te bekijken van de eerste

uitgave uit 1612. Het bijzondere aan dit exemplaar vormen de ingekleurde bloemen. Anno 2019 kijken wij meer op van zwart-wit- dan van kleurenafbeeldingen. Dat was vierhonderd jaar heel anders. Meestal werd gedrukt in zwart, soms kon er in een tweede drukgang nog rood aan worden toegevoegd. Alle andere kleuren moesten handmatig worden aangebracht.

AFSETTERS

Naarmate de vraag naar ingekleurde exemplaren van boeken toenam, groeide dit uit tot een heus beroep: afsetter. De oorsprong van dat woord gaat terug tot tapijtwevers die de laatste hand legden aan een tapijt. Zij zorgden ervoor dat het netjes werd afgezet. In de boekdrukkunst werd dit beroep van grote waarde. Ingekleurde exemplaren brachten een veelvoud op van een niet-ingekleurde versie. Voor dat beroep was een goede kennis van de pigmenten van groot belang. Diverse handboeken verschenen er in de 17e eeuw waarin werd uitgelegd voor welke kleuren pigmenten gebruikt konden worden. En zo kregen de kaarten van Blaeu, de prenten in kanselbijbels en het florilegium van Sweerts hun kleur.

Het geeft niet alleen het boek extra cachet, maar helpt ook om een beter beeld te krijgen van de variatie in kleuren die bijvoorbeeld toen al aanwezig was binnen het gewas tulp. Op de afgebeelde pagina zien we gevlamde tulpen, randtulpen en een heel wonderlijk exemplaar in het midden rechts, waarbij de basiskleur geel is met rode vlekjes en onderaan de bloem drie rode cirkels. Zo staat het ook afgebeeld op de ets, maar bijzonder blijft het wel. Wie overigens op internet gaat zoeken naar deze pagina ziet dat niet elke afsetter dezelfde kleuren gebruikte. Aan de ingekleurde exemplaren zit helaas wel een minpunt: de hebberigheid van mensen. Menig ingekleurd plantenboek is door geldbeluste lieden uit elkaar gehaald en per pagina verkocht omdat dit meer opleverde. Goed voor de afzet, maar jammer van al het werk van de afsetters.

Ooit belicht vanuit drie invalshoeken de brede geschiedenis van de bloembollensector:

- Wat gebeurde er 25, 50, 75 of 100 jaar geleden?
- Een bijzonder boek uit de KAVB-bibliotheek.
- Een uitvinding die de sector sterk heeft beïnvloed.